

ULB Halle
001 810 480

3/1

D. Fao 3226

Nur für den Lesesaal

5 *Umschlag mitblauen*
مەتىلدە - سىررە

Fao 3226

قوى باقار قىز

ۋە

قورچاقچى ساپىرە

ئوقب تۇرب ئىشەشكە ئورگەن!

س. س. س. ر. خەلقلەرىنىڭ مەركەز نەشرىياتى مەسكەۋ - 1926 يىل

МАТИЛЬДА - СЕРРА
Овцепаска и кукольная
швея
ПЕРЕВОД НАИМА С.

На узбекском языке

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ С. С. С. Р.
Москва, Никольская, 10.

300 2426
بۇتۇن دۇنيا يوقسوللارنى بىرلەشتىر!

6 نچى كىتاب.

بالالار كۇتۇبخانىسى.

[Seras]

مەتىلدە - سىررە

1927
1862

قوى باقار قز
ۋە
قورچاقچى قز سابىرە

ئوز بەكچە لەشتىرگۈچسى: نەئىم

س.س.س. ر. خەلقلەرىنىڭ مەركەز نەشرىياتى

مەسكەو - 1926 يىل

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft.

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типо - литографии
Центрального Издательства
Народов С. С. С. Р.
Москва, Шлюзовая наб., 162
в количестве 4000 экз.
Главлит № 48135

قوي باقار قز .

ئاپخالە ئوينىڭ قاپ-قارا ئەيوانىدە قولىدە تەسبىسىنى ئوگو-
رب ئەللە - نىمەلەرنى ئەيتىپ ئولتۇردى. ئاشخانەدەگى ترەگىچ
وئەسبابلەرنىڭ بويەغىدەن ئوى قارانغولان ب كىتكەن ئىدى .
شەمدان دەگى شەم زورغە يان ب تورادر .

ئەللە كم ياغاچ بولغاچا بلەن ئىشكىنى قاقدى . ئاپخالە
تور ب ئىشكىنى ئاچدى . ئۇزۇن بويلك ئاچل بى بى ئىشكىدەن
بوينىنى ئىككىب ئچكەرى كىردى . ئاپخالە ئونىڭ ئارقاسىداغى
سو بلەن تولەپە قىرنى بىرگە قوشىغا ياردەم بىردى .
ئاچل بى بى بىر مېنوتچە ھەنسرەب تور ب ، باشىداغى
رومال وە ئونىڭ تەگىدەن چقىب تورغان ھول ماش-گۇرۇنچ
چاچىنى تۇزەتدى .

ئاپخالە بولسە ، زغرىياغى بلەن يانا تۇرغان شەمچرەغىنى
ياقب قويدى . چۇنكى شەمدەن كۇرە يارغراق يانادر . كىين
جاواننى ئاچ بىر دانە زاغارە ناننىڭ ئوستىگە بىر ئاز پىشلاق
قويب ئاچل بى بى گە بىردى ھەم :

— تۇرغوناي قانى؟ — دىب سورادى .

ئاچل بى بى :

— مەن ئونى كورگەنم يوق — دىب جاواب بىردى.
— كىچكريب قالدى يو، خەلى ھەم بودەگەسەنك دەرەگى

يوق.

ئاچل بى بى ھەم:

— شونى ئەيتە! — دىب قويدى.

— ئاچل بى بى، ئىرتەگە مەنە بو بر قاپ بۇغداينى كەرىم
تاغانكىگە ئالب بارشنى ئىسكەن چقارما! — دىدى.

ئاچل بى بى:

— خوب

ئاچل بى بى، ئايخالە بىرگەن نان بلەن پىشلاقنى بىمەي،
تونىنك چوقور چونتەگىگە ياشرب قويدى. بر مینوت ئاغزىنى
ئاچقانچا ئەگرەيب تۇردى. ئونك يوزىدە يالغوز بر نەرسە
سىزىلەدر، ئو ھەم چەرچەگەنك ئىدى.

ئاچل بى بى ئورنىدەن تورب:

— ئویمگە كىتەمەن، خەیرلك كىچ— دىدى.

ئاخالە ھەم:

— خەیرلك كىچ— دىب قالدى.

ئاچل بى بى سىكن تورب بالا گنەلەرى كىچكى ئاوقاتقا
كۇتب تۇرغان بوزوق ئويىگە جونادى.

ئاخالە ئىشك تەگىگە چقىب تورب:

— تۇرغوناي! — دىب چاقردى.

ھىچكەم جاواب پىرمەدى. بىردەن فىورەل كىچەلەرى
ئىكەنلىگى بلنىب تۇرادر. ئايخالە قسارانفولققا تىكىلىپ

قارادى. دەم ئالب — دەم ئالب بىر نىچە مەرتەبە چاقردى:
تۇرغوناي! تۇرغوناي!...

غرگەلەب يول بلەن باققا، ئوندەن پەنجەرە يانىگە بارب
كۇچەگە قارادى. براق يولدە تورغوناي ئىمەس، ئونىڭ ئىزى
ھەم كورنەمس ئىدى.

— خوددى بودەردى سەرگە بر بەلا بولدىدە — دىب
دوگەلەب قويدى.

مونىڭ جاوابىغا ئەللە — قايردان خررلەگەن تاوۇش
ئىشتىلدى. تۇرغوناي پەلە-پايەنىڭ تەگىدە ئولتورغان ئىكەن.
باشىنى ئىككى تىزەسىنىڭ ئاراسىغا سالب قولى بلەن
بوينىدەن ئوشەب ئولترەدر.

بونى كورگەچ ئايخالە ياقىلاش:

— ئىيى...! سەن شوندەمىسەن. نىگە شونچە چاقرسام ھەم
جاواب بىرمەيسەن. نىگە يىغلايسەن؟ براو ئوردىمى؟ قارا كوز
قايردا؟ — دىب سورادى.

يىتتى يەشەر تۇرغوناي جاواب بىرمەدى؛ بەلكى بو سو-
راقلارنى ئىشتىكەچ يەنە قاتىق يىغلادى.

— قايردا ئىدىڭ، بونچە كىچىككىڭ؟ قارا كوز قانى؟
توغرىسىنى ئەيت، يا قارا كوزنى يوقاتدىڭمى؟ — دىب ئايخالە
سوزلەگەن ۋەقتىدە تاوشىدان ئەچچىقى كىلگەنى بىلىنىپ تورادر.
تۇرغوناي قولىنى يازب بىتى بلەن بىرگە ئوزىنى تاشلادى،
يىغلادى. چۇنكى قارا كوزنى يوقاتقان ئىدى.

— ھە! ئىفلاس! سەن مەنى ئەزابى جانم ئىكەنسىدە! يامان

بالا! ھەلى سەن مەنى قارا كوزمنى يوقاتدىڭمى، مەنە سەنىگە! -
دېي تۇرغونايىنى بىرگە يومالاتىب ئوردى، ئاياغى بەن
تېپىدى، لېكىن تۇرغوناي بو كەلتەك قىنالشىلارغا جاواب
ئورنىدە ئىندەمەي ياتدى.

ئايخالە چەرچەگە نىلگىدەن سوڭى مەرتەبە ئۇرغونايىنى بر
تۇرتىدە ئەچچىق بلەن:

— سېنىگە رەھم قىياب باقسام، يەنە شۇندەي ئىشلەر قلا
سەنمى. ئەگەر قارا كوزنى تاپماساڭ، ئاچلىقدان كوچەلەردە
ئوۋاگەنڭ ياخشى! دىدى.

بىچارە تۇرغوناي بو بىيگەن كەلتەكلەرىنىڭ زەربەسىدەن
قالتراب ئورنىدەن تۇردى ۋە قارا كوزنى تاپماق ئۇچۇن
يولگە تۇشىدى. يول دە كىتتې تورب بۇتۇن ئەترافكە، چوقور
لىقلارغا قارار ئىدى. گاھا سېكىنگە «قارا كوز!» دېي چاقىرب
قويادىر. تۇرغوناي ئويگە قايتقاندا قارا كوزنىڭ ئارقاسىدا
قالغانلىغىنى سىزمەي قالب يوقاتقان ئىدى. براق قارانغولقدى
قاراشدان فائىدە يوق. تۇرغوناي يولىدەن توختاماي تىوۋ-
رەگىگە قاراب قايسى بر جايلەردە توختاپ كىتتە بىردى.
قارا كوزدەن دەرەگ- يوق. ساووق بىردە يەلەك ئاياق يورە
بىرگە نىلگىدەن يۇرگەن ۋەقتدە ئاياغىغا قاقلا تۇرغان تاش،
موزوۋە باشقا نەرسەلەرنى سىزمەس دەرەجەدە قاتب قالغان ئىدى.
بىچارە قىزگەن، جان شەرىپەسى سىزىلمەگەن قارانغودالالار
دان قورقمايدىر. ئونڭ يالغوز بر تەلگى بولب، قارا كوزنى
تاپش ئىدى.

ئايخالەنكى؛ «ئەگەر قارا كوزمنى تاپماساك سەنگە ئاوقات
بىر مېمەن» دېگەن ئەچچىك گەپلەرى قزگنەنكى قولايغائىشتىلىپ
تۇرادىر. جودە ئاچ قالغانلىغىدىن قزنىڭ قارنلارى قايناغانداي بولادىر.
ئەگەر ئو، قارا كوزنى تاپسا، ئونىگە ئاوقات بىرەلەر.
ئونىڭ باشىدا شوندىن باشقا ئوى ھەم يوق. قز بەلەن
دىواللەر ئاراسىدا قارا كوزنى چاقىرىپ - چاقىرىپ تىزىلەپ
كىتەمە كەدەدر.

تىۋەرەگدە يالغوز جم - جىتلىك قز، قىرلاب تورغان
نوقتەگەگە ئۇخشايدىر.

- كۈزەلم قارا كوز ھا قارا كوز! ئوزگنى تۇرغۇنايىگە
كىل! ئەگەر مەن سەنى ئويىگە ئالاب بارماسام، ئانام، ئايخالە
مەنگە ئاوقات بىر مەيدىر.

قارا كوزوو . . . ! ھا قارا كوز - دىب قز كاتتە كوچەگە
چىقىدى. قارانغولقدا يول ئاقارب كورىنەدر؛ قزگە ئوزىنىڭ
كىچىك سايەسى ئەللە - قانداي بىگەنە قورقنچاق بولاب كورىنىدى.
كەمبەغەل قزنىڭ تاۋىشلارى ئەللە - قاچان بىتكەن ئىدى.
ئو بىچارە جىنىلەرگە ئوخشاب بار كۈچى بلەن يوگۇرب
تاۋىشى چىققانچا چاقىرىپ كىتەپ بارادىر.

ئىككى مەرتەبە كۈچدەن قالب بىرگە ئولتۇردى؛ يەنە
تۇرب يۇگۇردى. ئاخىردا ئونىگە سىكىن خىلەگەن،
كىيىن پىشلەگەن تاۋىش ئىشتىلدى بىردەن ئونىڭ ئاياقلىرىغا
قارا كوز تۇرتۇنگەندەك بولدى، دەرھەقىقەت ھەم قارا
كوز خىلەب قزنىڭ ئاياقلىرىنى يالماقدا ئىدى

قارا كوز، قاپ - قارا، بويى وە ئارقاسىدا ئاق قاشقالق
سىمىز، يومالاققنا قۇزىچاق ئىدى، تۇرغۇناى شادلىغىدان قىچقىرىپ
يوبارىپ قارا كوزنى قولغا كوتەردى؛ وە بار كۇچىنى
يغىپ ئۇيگە تامان جونادى.

تۇرغۇناى كولىپ، ئىركەلەپ قولىداغى قارا كوزنى
كوكرەگىگە باسىپ يۇگۈرەدى؛ چۇنكى قولىدان قىچقىپ كىتشىدەن
قورقادى. قوزىچاق بولسە، ئوزىنىڭ بۇرۇنغى شوخلىغىچە
ئىرغىشلاغوسى كىلسە ھەم، قزنىڭ قولىدان چقالماي پىشالەپ كىتمە كدە
ئىدى. تۇرغۇناى يوگۈرب كىتپ تۇرب، ئىندى ئۇزىگە
تاوقات بىرىشلەرىن ئويلاپ، ئوزىنى يۇپاتار ئىدى. ئو،
ئوزاقدان ئىشك تەگىدە تۇرغان ئايخالەنى كورب بار تاۋشى
بلەن:

— تاپدم! تاپدم! . . .

دىپ قىچقىردى.

تۇرغۇناى دەررەمۇ ئايخالەنىڭ ئالدىگە كىلىپ قۇزىچاقنى
شادلىق، روح كوتەرەگىلك بلەن كورسەتدى.
ئايخالە قزنىڭ قولىدان قۇزىچاقنى ئالب قوى خانە سىگە
كركىزىپ قويدى، قوزىچاق، قارا كوز ئو يىردە تاوقات قىلغاچ
شىرىن ئوخلەدى. . .

* * *

تۇرغۇناى ھەم قارا كوزدەن، كەم ئاچ ئىمەس ئىدى.
شۇنىڭ ئۇچۇن خوجاين، ئايخالە ئاشخانەدە يورگەن وەقتدە،
قز وەدحشى كوزلەرىنى ئوزمەسدەن قاراپ تورادر.

براق خوجاين هيچ نهرسه ديمه سدهن نه يوانده ئولترب
تەسببىسىنى ئوگورمەك دە ئىدى.

ئاىخالە كەمپىر ئىعتبارسىز، بولاسە بولەر، بولمەسە غاولاب
كىتەر، دىگەن دەك ئىبادەت قىلادر. ئاچقان قارنى بورىشە
يازغان قز ئىسە، ئىبادەتنىڭ قاچان ئەدا بولىشىنى تاقەتسىزلك
بلەن كوتىب تورادر، قز هيچ نهرسه توغرىسىدە ئويلەمەس
ئىدى، يالغوز ئونىڭ بران نهرسه بىگوسى كىلەدى خەلاس!
يەرم سائەتچە ئوتكەندەن كىين ئايخالە ئورنىدەن تورب
جاواننى ئاچدى. ئۇندەن قاتقان قارا زاغاره بلەن چەلەپشكەن
ئازگنە، گوشتنى تۇرغۇنانىڭ ئالدىغا قويدى، تۇرغۇناي
ئەيواننىڭ بر بورچە كىگە ئولتورب بار ئىشتەھاسى بلەن يىمەككە
باشلادى.

تۇرغۇناينىڭ كچكەنە باشىدا چىگەل، قاپ - قارا جگەلەك -
جگەلەك، ساچى ئاسىلىب تۇرادر. ئوستىدە ئاق بوز كويلەك،
قزل ئىشتانى بولىب بولەرەم ياماق - ياماق ئىدىلەر.
كويلەكنىڭ ئوستىدەن كەنەپ بلەن باغلاب ئالغان.
كويلەكنىڭ ئىتەكىدەن قزنىڭ ئەررىق، نازك ئاياقچالارى كورىنىپ
تۇرادر. ئىكچكە ئاچق بىدەگى تامرلارى كەنەبكە ئوخشاب
كورىنىپ تۇرادر. قزنىڭ يىتۇرغان ئاوقاتى، چەلە قاتمان
قارا زاغاره بلەن پەقردەگى پشمەگەن سودەن ئىبارەتدر.
ئاىخالە قولىدەگى كەلەو دەسىنى ئىشىپ بوگەچ قزگە قاراب:
- بار، يات! - دىدە ئىككىنچى كەلەو دەنى ئالىپ ئىشمەككە
باشلادى.

تۇرغۇناي قازناقچاننى ئىشكچەسىنى ئاچىپ كىردى. ئوندى،
ئەلمە ۋە باشقا نەرسەلەر ساقلانار ئىدى، پاخالدان ياساب
قويغان ئورنىغا ياتىپ يىرتق كورپەچەنى ئاياغىغا ياپىدى؛ تىزدەن
ئويقوغا كىتتى. ئايخالە ئىپنى ئىشىپ ئولتۇرب تۇرغۇناي
توغرىسىدە ئويلەر ئىدى. كەمپرىتەچە قىزنى سۇيمەيدى.

قىزنىڭ ئاناسى شەھەرگە ئىشلەمەك ئۇچۇن بارب دەرەكسىز
يوقالپ كىتكەن. تۇرغۇناينىڭ ئاناسى چىرايلىك، كىلىشكەن
خاتىن بولغانى ئۇچۇن، ئەررىق، سۇيەگى چىققان، سەرىق تىلىك،
قارا كوزكەمپىر، ئايخالە ئونى يامان كورب قالغان. تۇرغۇناينىڭ
ئاناسى دە رەكسىز يوقالپ كىتكەندەن كىيىن، ئايخالە ئىنىڭ
ياقنى قارىداشلاردان بولغانىچون تۇرغۇناينى ئوز تەربىيەسىگە
ئالماققا توغرى كىلىگەن ئىدى. بىراق ئايخالە ئاناسىغا بولغان
يامان قاراشىنى قىزىگە ئەيلەنتىرب، يىتمە قىزچەگە يامان موئامەلە
قىلادى.

ئايخالە، تۇرغۇناينىڭ يەنە قوزىنى يوقاشىدىان قورقۇپ
ئىرتەسى ئەرقاننىڭ بىر ئۇچىنى قارا كوزنىڭ ئاياغىغا، بىر ئۇچىنى
قىزنىڭ بېلىگە باغلاپ قويدى. مەقسەدى قىزنىڭ قارا كوزدەن
ئاجىزالماسىنى ئىدى. قوزى تەلەگەن دەلەگە جوناغان ۋەقتدە
قوزى تۇرغۇناينىڭ ئالدىدە يۇگۇرب كىتەدى. بۇتۇن كوننى
دەلەدە يەگى، ئوسكەن ئوت — ئەجىرق ئىستەب ئوتكەرەدرلەر.
تۇرغۇناي كورب ۋەقت قارا كوزنى ئىنىڭ ئوتلىك جايىلارغا
يەلەپ ئالىپ بارادى؛ قايسى بىر ۋەقتلەردە قارا كوزنىڭ
ئوزى ئىرغىشەب — ئىرغىشەب ئوتلىق جايىلارغا بارادى. تۇش

ۋەقتى بولغاندا قزچە بىر پارچە زاغارەنى سوگە ئۇۋىتىپ ئالادى.
شۇندەي قىلىپ باھارنىڭ ئوزون كۈنىنى بىرلىككە
ئۆتكۈزۈپ، يالغوز ئويىگە قايتقاندا قارا كوز ئوز غاويغا
تۇرغۇناي بران پارچە زاغارەنى سو بلەن، بە ئزىدە ياغ
بلەن يىب ئالىپ ياخال «ئويەسىگە» كىرگەن ۋەقتدە گنە ئەيرىلەر
ئىدىلەر.

* * *

ئاپخالە باشقا قشلاق خاتىلاريدان بەخىل بولسە ھەم ئەچچىغى
تىز ئىمەس، ئوزى كەمبە غەل بولاب، يالغوز يەكشەنبە بازار
كۈنلەرىگە بىر پەرچە گوشتنىڭ يوزىن كورەدر. قايسى بىر
ۋەقتلەردە تورغونايغا ھەم بىرگەن بولادىر. براق بو ھەم ئوز
بالالارى بولغان قشلاق خاتىلارنىڭ بالالارىغا بىرشلەرىگە
قاراغاندا ھىچ نەرسە ئىمەس.

كىچىراق، يازدە تۇرغۇناي بلەن قارا كوز ئىككىلەرى يەنە
قاللاشىپ ئۇزاق يورا تۇرغان بولدىلار، ئولەر ئىرتە بلەن
سەھەر ۋەقتلەرىدە چىقىپ سەلقندە ئوسكەن، يەڭگى ئەجىرق—
ئوت تاختارار ئىدىلەر.

ياز ئورتەلەرىدە قارا كوز سىمىرىپ زورەيدى؛ قز ئىسە
بۇرۇن قانداي بولسە شۇندەي ئەررىق، نازكلىگچە قالدى،
بەئزى ۋەقتلەردە قارا كوز ئەجىرق ئىستەب تىز يورگەن ۋەقتدە
تورغونايىنى سودرەب كىتەدر. قز ھەم بار كۇچى بلەن
يوگۇرشكە، دەرمانى يىتمەسە ھەم توختاتشقا ئىمتىلىپ ئەررىق
بويلاپ قارا كوز ئارقاسىدان اپادىر.

— سيكن، سيكن قارا كوز؛ گوزەلم توختاسا گچى — دىب
تۇرغۇناي يالىنب قويادر. چۇنكى يورشكە، يوگورشكە، كوچلەب
تورشكە ئارتق دەرمانى قالماس ئىدى.

كىينگى وەقتلەردە قارا كوز بر ئاز ئوخلاب ئالشا
ئورگەندى. قارا كوز بلەن بەرابەر تۇرغۇناي ھەم بر ئاز —
بر ئاز ئوخلاب ئالار ئىدى. تۇرغۇناي ئاقتابد، ياتمب كوزىن
يومگەن وەقتدە قوياشنىڭ ئىسقى تەئىمىرىدەن كرىكلەرى
قالتراپ تورادر. ئويقوسىدان تۇرغان وەقتدە باشى ئەيلەنب،
بىتلەرى يانىب، تلى شىشب قالادر.

ئىندى ئەرقاننىڭ كىرەگى ھەم قالمادى. چۇنكى قارا كوز
سىمىرىب سىكى قمرلايتۇرغان بولب قالدى.

شوندەى بولسە ھەم كاتتە كوچەدەن يورگەن وەقتدە
قارا كوز ئەرەو وە تەكىدە قالماسن ئۇچۇن ئىھتىياتدەن
تۇرغۇناي بىلىگە بر ئارقان باغلاب ئالغان ئىدى. كىچقورون
ئويگە قايتىشدا قارا كوز سيكن — سيكن قەدەم باسب تۇرغۇنانىڭ
ئارقاسىدان كىلەدر.

قارا كوزنىڭ ئالدىدا «توقلق» نىمەلىگىنى بلەمگەن قز،
ئاوقات توغرىسىدە ئويلاپ كىتەدر. بر وەقتدە تۇرغۇناي
باتر ئەكەننىڭ كۇزگى ئەلمەسىدەن ئىرغىلاب بىگەن ئىدى،
جودە ئەچىق ئىكەن، بۇنىڭ ئوستىگە باتر ئەكە كىلىپ ئايخالەگە
قزنىڭ ئوغورلىق قىلغانىنى ئەيتكەچ، ئو ھەم خوب ئوردى.
تۇرغاناي يولدە كوز ياش بلەن قارا كوزگە سوزلەب،
زارلانپ كىلەدر. قارا كوزنىڭ ھەم رەھىمى كىياگەندەك باشىنى

يىرگە ئىككىب. قانداي چاره تاپشى كىرەك ئىكەن، دىب
ئويلەكەندەك قزنىڭ ئارقاسىدان يۇرادر.

— مەنى ئوغرى دىب ئايخالە ئوردىيە!

براق بونىڭ جاوايىغا قارا كوز ھىچ نەرسە دىمەي،
ئەجرقدەن يولاب كەوشەيدىر. قاچانكى تۇرغۇنانىڭ
باشىغا برەر ئوى كىاسە، ئونى قارا كوز بلەن ئورتاقلاشادر.
قايتىب كىايىب تورغانلاريدا تۇرغۇنئاي قارا كوزگە مەنە
مۇندەي سوز ئاچدى:

— مەنە، بىز تىزدەن ئۇيدە بولامز؛ قارا كوز ئوزغاويىغا
بارادى؛ ئايخالە ئونىگە ئاوقات بىرەدى؛ ئو ئۇشاغىنى ھەم
قويماسدان ھەمە سىنىيىدر. ئىرتە بلەن بولسە:

— ئەگەر قارا كوز يۇگۇرمەي، ئوزاققا بارالماسا، تۇرغۇنئاي
ئونى يتەلب ئەدرلەرنىڭ ئوستىگە سىرئوت جايلارغا ئالب
بارادر. قارا كوز ئوندە ئوتلەگەندە، تۇرغۇنئاي ئوز زاغارەسىنىيىدر.

* * *

قارا كوز كۇزگە چە سىمىرىب كاتتەگنە بولب قالدى.
بىر ۋەقتدە قز بىچارەنى سۇرب ئاياغىنى يەرە قىلدى. قز
ئورنىدەن تورب ئوزىنى تۈزەتكەچ قارا كوزنى بىر تىپىدى.
قارا كوز بلەن تۇرغۇنئاي ئاراسىدا بولغان بىرنچى ۋە ئاخىغى
ئوروش شو بولدى.

تۇرغۇنئاي بارغان سارى كەم يىمەككە باشلادى. ئايخالەنى
ھەم كوزىنىڭ ئالا يتىرىشى تىز—تىز بولب توردى. چۈنكى
بويىل ئونم ياخشى بولماغان ئىدى.

ئايخالەنڭ ئوكەسى جورە بىك ئويلەنشكە ھازرلانماقدادر.
ئايخالە كۈندەن — كۈن بەخىللەنب سىر ئەچچىق بولا باردى.
ئوز خزمەتچىسى ئاچل بى بى، قوشنى، تۇرغۇناى وە باشقا
كشىلەر بلەن ھەم ئورشىب ئالدى.

يامغور ياغا باشلاغان ئىدى. تورغوناي ھەر كۈن ئويىگە
سويەگىگەچە ھول بولىپ، پشىلىپ قايتادر. ئشتانىنى باشىغا
ئورەب ئوستىدە يالغوز كويلەگى بلەن، يامغور تەگىدە ئىفلاس.
لايلقدا كىتب تۇرب قارا كوزگە:

— گوزەلم قارا كوز، يوگورسەگچى، مەنى ھەمەيوغم ھول
بولدىكو. ئويدە ئوت بارد ئسىنەمز — دىپ سوزاھب كىتەدر.
براق كوب وە قتدە، تۇرغۇناينك بەختىگە ئوت ئەللە
قاچان ئوچكەن بولادر. يەتيمە قز ھول كۈينەگى بلەن ياتادر.
نويەبر ئايىدە تۇرغۇناينك ئاناسىنى وە باكە سەلى بلەن ئولگەن
خەبەرى كىلدى. قزگە بو خەبەرنى ئەيتسەلەر ھەم ئو
تۇشۇنمەگەندەى خەيران بولىپ قاراب تۇرادر.

بو وەقتكەچە قارا كوز شۇندەى سىمرگەن ئىدىكم، ئوتلەش
ئۇچۇن ئوزاق جايگە بارالمايدر. سىكن، ئاغر يۇرادر.
تۇرغۇنايگە قارا كوزنى ئەيلەنب كىلشكە چاقرىش فائىدەسزدر.
چونكى قارا كوز ئەيلەنب يورش حالىدەن چقىپ قالغان
ئىدى. ئەو وەللەرى توقايغا بران ئوت يۇلش ئۇچۇن بارغاندا
ئىك ئەو وەل قارا كوزى ئۇچۇن تىرب ئىتەگىگە يغشترادر.
كىين باشقا نەرسەلەرنى يغادر. توپپە — توغرى قارا كوزگە
كىلترىپ يگزگەچ باشنا ئشكە كىتەدر. ھەر قانداى ئش

بويورلسە ھەم تۇرغۇناي ئەدا قىلىشدا بۇرۇن يۇگۇرب
كىلىب ئوزىنىڭ جانە-جان ئورتاغى قارا كوزگە بىر قاراغاچ كىيىن
جونايىدر.

تۇرغۇناي كىيىن - كىيىن قارا كوزنى مۇندەي سىمىز حالدە
كورشكە ئورگەندى. ليكن قزگنەنڭ ئوزى، ئەوۋەلگى ئەررق،
نازك، جانسىز لىگىچە قالدى!

*
*
*

كۈنلەردە بىر كۈن تۇرغۇناي قۇدۇقدەن سو ئالب قايتقاچ
ھاۋلىنىڭ يۇزىدە قوشنى باتر ئەكە بىلەن شەرىف تاغالارنى
ئەستايىدل گەپلەش ب توراغانلارنى كوردى. كىيىن ئىكەۋلەرى
قارا كوزنىڭ غاۋىغا ياقىلاش ب قارادىلاردا يەنە ئەللە - نىمە
توغرىسىدە مەسلەھەتلەشە باشلايدىلار. تۇرغۇناي ھىچ نەرسە
تۇشۇنمەدى. ئىرتەسى ئايخالەنگىگە بىر نىچە مېھمانلەر كىلدىلەر.
بولەرنىڭ ئاراسىدا جورە قەسساب ھەم بار ئىدى؛ ئاچل
بى بىنىڭ ياردەمىگە ھەم ئەۋەز خالە كىلىپ قوشلدى. ھاۋلىنىڭ
بىتىدە، ئاشخانەدە گەپ قزىغان ئىدى. ئەيۋاندا، تەگىدەن
ئوت ياقىغان قازاندا سو قايناب توراىدر. سورىنىڭ ئوستىگە
پچاق، پچاقچە ۋە ئايىالتالارنى قايراب تاييارلاب قويغانلار.
ئايخالە، ئاچل بى بى ۋە ئەۋەز خالەلەر كىيىملەرنىڭ ئوستىدەن
ئاق جايىنامازنى ئورەب ئالدىلار. جورە قەسساب ھەم قاۋاغىنى
سالب توتامان - بو تامانغا قاراب يورب توراىدر. تۇرغۇناي
قاراب تۇرغان بولسا ھەم ھىچ نەرسە ئاڭلاماس ئىدى.

ئاخردا غەيرەتى كېلىپ سېكىن ئاچل بى بى نىڭ يانىغا كېلىپ:
— ئۇلەر نېمە قىلماق ئىستەيلەر؟ دېپ سورادى.

ئو ھەم:

— بوكون ھەيت تۇرغۇناي، قارا كوزنى سويمە كچيلەر—
دېپ جاواب بېردى.

تۇرغۇناي ھېچ نېمە دېمەي، سېكىن بىر بورچە كىكە بارب
ئولتردى. چۇنىكى قانداي قېلىپ قارا كوزنى سويمە كلەرىنى
كورمە كچى ئىدى. چەلە يارق جايدە شەرىف تاغا بلەن
باتر ئەكەلەرنى قارا كوزنى ئوشلەب تورشلەرى، ئو بېچارە
حەيواننىڭ ئولگوسى كېلمەي قمرلاشى، مەرەشى، جورە
قەسسابلنىڭ دەدلىك بلەن قارا كوزنىڭ بوينىغا پچاق قویشلارى
كورىنب تۇرادىر... كىين خورسەن بولشېب سوزلەشكەن
حالدە تېرىسىنى ئەجرەتمە كىكە باشلادىلار. تۇرغۇناي ھەمان
ئوز جايدەن قمرلاماي مارەلەب ئولتردى.

دىكە بىرنىڭ ساووق قارانغولغى توشدى. تۇرغۇناينى ئاشخا-
نەگە چاقرىدىلار. خزمەتچى خاتنلار ياغ، گوشت مەيدەلەش
بلەن ئاوارە ئىدىلەر. شەرىف تاغا بلەن جورە قەسسابل يالغوز
ياغىنى ئەجرەتەدرلەر. ئايخالە ئەيواندە گوشت قاورش بلەن
ئاوارە. ھەمەلەرىنىڭ ئاغزلارىداغى گەپ، مەنە گوشت، مەنە
ياغ دەن ئىبارەت ئىدى. ئىسقى وە ئىشنىڭ كوچىدەن ھەمەلەرى
ھەم قزىب كىتكەن ئىدىلەر.

تۇرغۇناي ئچكەرى كرمەي ئىشك تەگىدە قاراب تۇردى.
بىراق ئايخالەنىڭ ئىسىگە بېچارە قزگنەنىڭ ئىرتە بلەندەن بىرلى

ئاوقات قىلماغانلىقى تۇشىدى. بىر پارچا زاغارەنىڭ ئۇستىگە
قاۋرۇپ تۇرغان گۆشتىدىن چەلە پىشكەننى قويدى ئوزەتلىدە:
— يىگىن دىدى.

لىكىن ئاچىدىن ئولەي دىگەن تۇرغۇناي باشىنى قىرلاتتى
بىچارە قىزنى قارا كۆزىنىڭ قانىنى ئىچشكە كوڭلى بولمادى

قۇرچاقچى قز سابىرە

قۇرچاقلار ماشىنەچىسى

مۇھسىن ئىشكىنى تەقلا تەسكەن ئىدى، شو زەمان ئاچلدى،
ئالار كچكەنە يولەكەن ئوتب تازە ھۇجرەگە كىردىلەر.
دېرىزەنىڭ ئالدىداغى خانچەدە ئەجايىب جانوار ئولترەدر.
ئونى ياش بالا، يە پەكەنە كىشى ئىكەنلىكىنى ئەجرەتتىش
قىيىن ئىدى.

— مەن توردەلمىمەن - براق ھەلىكى ئەجايىب جانوار بىردەن
سوزلەپ يوباردى. يەنە: - مەنى يىكەم ئاغرىدىر، ئايىقلارم
بايماق لىكن بو ئۇنىڭ ئىگەسى مەن بولامەن - دىدى.
مۇھسىن ئو جانوارغا خەيرەت بلەن قاراپ:

— ئۇيدە يەنە كىم بار؟ - دىب سورادى. چۇنكى مۇھسىن
ئوز موئەللىمى بلەن سىگلىسى ئوغولايىنى كورگەنى كىياگەن
ئىدى؛

بىردەن ھەلىكى جانوار، قىز جاواب بىردى:
— ئۇيدە باشقا ھىچكىم يوق. خوجەيندەن باشقا ھىچكىم
بولمايدىر. ھە، يگىت، سىزگە نىمە كىرەك؟ - دىب مۇھسىننىڭ
يۇزىگە قاراپ قويدى.

مۇھسىن:

-- مەنى سىگلىم بلەن كورىشمەگم كىرەك ئىدى - دىدى.
— كوب ياش يىگىتلەرنىڭ سىگلىلەرى بولادىر - قىز جاواب بىردى.
— ئاتىڭز نىمە، ئەفەندىم؟ دىب سورادى. ئو ھەم:
— ئاتم مۇھسىن - دىدى.

— مەن ھەم شۇندەي دىيىپ ئويلاپ كەن ئىدىم، سىڭلىڭىز ئون
بېش مېنوتتەن كېيىن قايتادىر. مەن سىڭلىڭىزنى جودە ياخشى
كورەمەن؛ ئومەنى ئېڭ ياقىن دوستىم. قەنى ئولترىڭلەر. لېكىن
ئەوۋەل كوچە ئېشىكىنى بېرىكتەمەكلەرگىز كىرەك. مەن بو ئىشنى
قىلالمەيمەن. چۇنكى ياكەم ئاغرىق، ئايلاقم بايماق . . .
كرگەنلەر سېكىن ئورنلەشدىلەر. ئەجايب جانوار ھەم
ئالدىدا ئاغىناپ ياتقان كۇرسىچەگە ئولتۇرۇپ ئوز ئىشىگە
ئاوارە بولدى.

قزنىڭ ياشى توغرىسىدە بىر نەرسە دىيىپ بولمايدىر. ھەر
ھالدا ئون ئىككى-ئون ئوچدەن ئارتق ئىمەس كورىنەدر.
قز قولداغى بىر پەرچە قاغاز بلەن چوپنى تۇرلى شەكللەرگە
ئەيلەندىر ئولتۇردى. قزنىڭ ئالدىدا ياتقان پىچاق، قايچىلاردان،
چوپنى مۇندەي شەكللەرگە كىلىتىرگەن ئوزى ئىكەنلىكى، بىر
پەرچە بەرقۇتتەن قلىنغان ئەمانەت كويىلەك، چوپدەن تاييارلانغان
شەكلگە ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرادىر. ئونىڭ بارماقلىرى جۇدە
چاققان، ھەيرەتتە قالدۇرۇلۇق دەرىجەدە ئىشلەمەكدەدر. قز
ئىككى پەرچە لەسنى ياساغان شەكلنىڭ ئىككى يانىغا تىكىپ
ياپىشترغاچ، ئوزىنىڭ ئوتكۇر كوزلەرى بلەن ئولترغانلارغا
قارادى؛ ۋە:

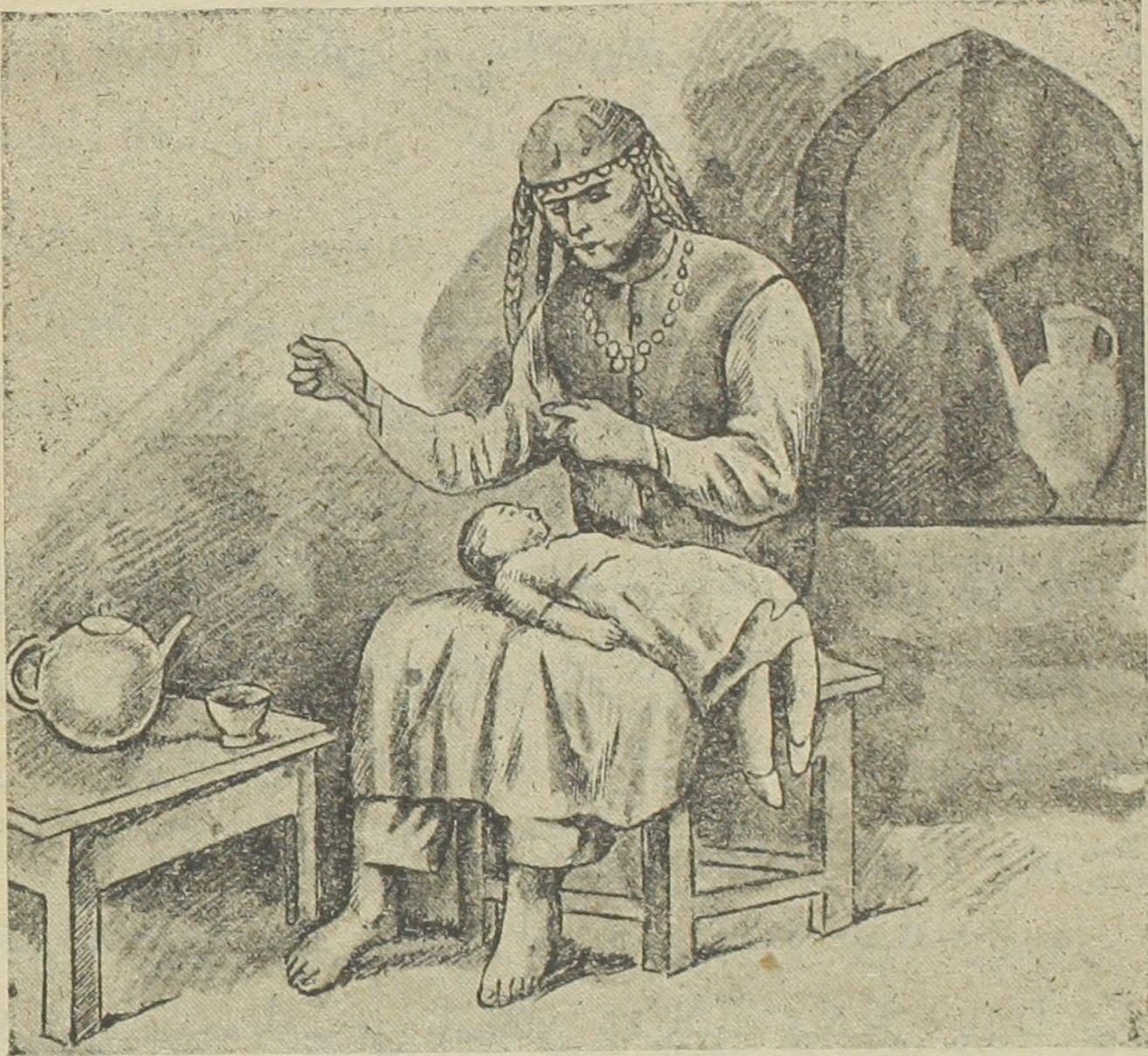
-- مەن قانداي ھۇنەر بلەن مەشغوللىگمىنى تاپالمايسىز لارمى- دىدى.

— چاك كورپەچە تىكىپەيسىز - دىيىپ مۇھسىن جاۋاب بىردى.

-- يەنە نېمە قىلماقدامەن. مەسلەن پاخالدان نېمە تىلەمەن؟

- قز يەنە سورادى.

سنا بىرە ناك يىپاسكەسى ئاغرىق بولسە ھەم، ئىرتە باھ نىدەن كىچىگە چە قورچاققا كىيىم
تىگەدر.

— دەستەرخانىچە - مۇئەللىم جاواب بېردى.

قىز مۇجسىنىگە بىر تىكىم قاراپ:

— ئا...! خودا ئورمەدى. شۇندەي بېكەرچى گەپلەرنى

گەپرىب ئولتوروبدر؛ تاغىن بو كىشى مۇئەللىم ئېمىش. مەنە مەن

سىزگە ئوزم ئېيىچىل بولغان ھونەرم توغرىسىدە مەئالومات

بېردىن: «مەن ئوز گوزەلمنى سىوومەن. چۇنكى ئو جۇدە

چرايلىك. براق ياغاچدان بولغانلىغىدان ياخشى كورمىمەن،

لىكن كوب نەرسەلەر بلەن مېھمان قلامەن» مەنە ئىندى تاپكىچى

پاخالدان نېمە قلامەن؟

— خاتىنلار ئۇچۇن دوپپى.

— يەنە قانداي خاتىنلار ئۇچۇنگى قورچاقتانلىك باشىغادا؛

مەن قورچاق ماشىنە چىسى بولامەن دىب، قىز سوزىنى

بتردى.

مۇجسىن؛

— فائىدەلك ئىش دىب، بلەسىزمى؟ دىب سورادى.

— يوق - يلىكەسىنى قىمىرلاتىب قىز جاواب بېردى

و دەوام ئىتدى:

يوق، خىزمەت ھەققىنى جۇدە كەم بېرەدرلەر. ئوزى

كوب وەقتنى ئالادى. ئوتكەن ھەفتە بىر قورچاغم كىاوگە

تىكىدى، شۇنى قولدان چىغارغونچا بۇتۇن كىچەلەرى بلەن

ئىشلەدم. بۇندەي قاتتىق ئىشلەش مەنىگە زەرەرلىك. چۇنكى

يلىكەم ئاغرىق، ئاياقلارم بايماق.....

ئىككەلە مېھمان ھەم بو ئەجايب جانوارغا خەيران بولب
قارادىلار.

مۇھسىن :

— سز ھەممە ۋەقت ھازرگىدەك ئىش بلەن بەندەيسىز؟— دىب
سورادى.

قز ھەم :

— ئوھووو... مۇندەن ھەم ئارتق بەند بولامەن. مەن بارغان
سارى كەم ئىشلەيتىرغان بولا بارماقدامەن. بر قورچاغمنىڭ
ماتەم كىيىمىنى كىچە كىچقۇرۇن تىكىپ بولدم. ئو قورچاغم
ئوزىنىڭ بۇلبۇلىنى كۆمدى. دىب جاواب بىردى.
قز باشىنى قمرلاتب كولب قويدى.

— ئىرتەدەن كىچىگەچە ھەر ۋەقت ئويدە يالغوز ئولتراسزىمى؟—
موئەللىم سوز ئاچدى— نەخاتكى قوشنى بالالار...
— خودا كوتەرسىن— قز ھاولوقب موئەللىمنىڭ سوزىنى
بولدى—

— بالالار توغرىسىدە ھىچ گەپىر مەگگە! مەن بالالارنى
يامان كورەمەن. مەن بالالارنى يامان كورەمەن. مەن ئولەرنىڭ
شوخلق، ئويونلەرىنى بلە مەن— دىب موشتىنى كورسەتب
قويدى.

موئەللىم بلەن شاگرد مەسئەلەنى ئاڭلادىلار. بالالارنىڭ
دەستىدەن بىچارە قزچە كوب قىنالغانغا ئوخشايدى.
قز يەنە سوزىدە دەوام ئىتتى:

— بالالار ھەممە ۋەقت يۈگۈرەلەر؛ شاۋ قوم قلالار،
بىر بىرلەر يىگە تاش ئاتادىلار. — موشتىنى كورسەتتەب-مەن ئۆلەرنىڭ
ھەممە ھەزالەرىنى ھەم بلە مەن. تاغنى ئالار شۇ بلەن گنە قالماي
يامان سۇزلارنى ئاغزلار يىدان چقارب سوكشەدرلەر. كىيىن
كىمىڭ ياكەسى ئاغرىق، ئاياقلارى بايماق بولسە كۈلەدرلەر.
ئىلاجىنى تاپسام بلەسزىمى، قانداي قىزق قىلب ئوارنىڭ
جەزالارىنى بىرەر ئىدىم. مەخەللەمىزنىڭ مەچىتىنىڭ تەگىدە بىر
تولەسى بار. شۇنىڭ ھەممە بالالارنى قاماب، تىشىگىدەن تۇيىگەن
قەلەمىر سىپەر ئىدىم.

مۇخسىن ھەيران بولغان بولب:

— قەلەمىر نىمە قىلار ئىدى؟ — دىب سورادى،

قىز جاۋاب بىردى:

— قەلەمىرنىڭ ئەچچىغاچدەمەي ئەكسەئورب يىغلاماققا
باشلار ئىدىلەر. قاچانكى ئولەرنىڭ كوز، بورنلەرى ئەچب
شىكەچ، ئولەر باشقالارغا قانداي كۈلگەن بولسەلەر، مەن
ھەم قاققاق ئورب كۈلەر ئىدىم. — دىگەچ قىزنىڭ كۈڭلى جايىگە
توشكەندەك بولدى. بىر ئاز تورب يەنە؛

— يوق، يوق، مەن بالالارنى ياخشى كورمىمەن مەن
كاتتەلەرنى ياخشى كورمەن، چۈنكى ئالار ھەر نەرسەنى
ئويلاپ قىلغانداي، تويەلەك، شاۋ قوم؛ غەلود قامايلار-دىب قويدى.

خوددى شو وقتدە ئىشك تەقللەدى. قز قولىنى ئوزەتب
ئاچشى بلەن ئىشككە قاراب؛

— مەنە، مەنى كاتتە، ئىسلك ئىك ياخشى دوستم! — دىب
قچقرب يۇباردى.

ھوجرەگە قارا كويلەك كىگەن، مۇحسین نك سگاسى
ئوغولاي کردى. ئوغولاي ئەكەسىنى كورگەچ،

— مۇحسین ئەكە سەن كىلدگمى! دىب شاداغىدان ھىچ نەرسە
بلەن ئشى بولماي، ھىچ گەپ قولاغىغا كرمەي ئەكەسى
مۇحسیننى قوچاقلادى.

* * *

قارانغو توشا باشلاغاچ، مېھمانلار قورچاق ماشىناچسى
بلەن خەیرلەشب چىقىپ كىتدىلەر. ئو ئىسە ئولترغان
كورسىيىنىڭ ئارقاسىغا سويەنب، قولىنى كورگەگىگە قويغان
ھالده ئەشولە ئەيتب ئولترەدر. ئوغولاي ئەكەسىنى ئوزەتكەنى
كىتدى.

قايتب كىلگەن وقتدە سابرە ھەمان، ئوز جايدە
قارانغولقدا ئەشوللەسىنى ئەيتب ئولترە ئىدى.

ئوغولاي سابرە نك كچكەنە گنە باشىداغى ساچلارنى سەلەدى.
كىين چراق ياقدى. سابرە نك كورسىيىنى ئىشككە

ياقنلاشتىرب شوندىدى قلىپ قويدىكم، كوچە ئىشكىنى ئاچقان
وەقتدە قزگە يەڭى ھەۋادەن تارتماققا مومكىن بولدى. ۋە كوچە
ئىشكىنى ئاچىپ قويدى. كىچىكسى دەم ھەتتا سىق ئىدى.

قورچاق ماشىناچىسى، سابىرە، شادلىق بىلەن ساف ھەۋانى
ئىچىگە تارتادى. بو، كۈنى بىلەن ئىشلەپ بولغاندىن كىيىن، ھەر
كۈن ئوز خاھىشى بىلەن قىلا تۇرغان كوگوللك ئىشلەيدىن ئىدى.
سابىرە سوز ئاچىپ:

— بىلەسەنمى ئوغولاي، جودە قزق. شۇندەي ياز كۈنلەرىدە
ئىش قىلىپ ئولتۇرغان ۋە قىتمدە بۇرنىمگە گۈللەرنىڭ ئىسى
كىيەدر، حالبوكى بو يردە ئىمەس، ھەتتا كوچەمزدە، ياروپە-
رددەگى ئويلەردە ھەم گۈل يوقلىغىنى بىلەمەن. قاچان ئىشكە
ئولتورماقچى بولسەم، شو زەماندىن باشلاپ تۇرلى باھار،
ياز گۈللەرىنىڭ ئىسلەرى بۇرنىمگە كىرەدر.

— بو جودە ياخشى خەيالى ئوينىدە - دىپ ئوغولاي
جاۋاب بىردى.

سابىرە يەنە دەۋام ئىتدى:

— ئالار قانداي ياخشى سايرايدىرلەر! مەن ئىشانەمەنكىم،
مەنى گۈللەردىن ياخشى ئىسى كىيە تۇرغان گۈل، قۇشلارمىدان
ياخشى سايرايتۇرغان قۇش يوقدر. - دىگەن ۋەقتدە ئوغولاي
ئەسىيىدىل قولاق سالىپ تورا ئىدى.

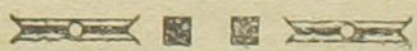
سابىرە يەنە دەۋام ئىتدى:

— كىچىككەلك ۋە قىتمدە بالالارغا شۇندەي قزىقار ئىدىمكى
گويا ئالار بۇتۇن باشقا نەرسەلەر ئىدىلەر. ئالار مەنى ھىچ

قورقتماس-قىناماس ئىدىيلەر. ئالارنىڭ ھەممەسى ئاق كوڭللىك،
ئىرىكە ياقىن دۇستلەرم ئىدىيلەر. ھەممەلەرى بىردەن «مۇندە كم
قىنالادى؟ كم بو يىردە قىنالادى؟» دىب سورار ئىدىيلەر.
قاچانكى مەن جاواب بىرسەم، «يور ئوينايمىز، يور ئوينايمىز»
دىر ئىدىيلەر. مەن بولسەم؛ «مەن ھېچ ئوينەيمەن، مەن
ئوينەيمەن» دىب جاواب بىرەر ئىدىم. كىيىن ئالار ئوز
ئورتالارىغا ئالب ئويناقتار ئىدىيلەر. مەنگە شۇندەى كوڭوللىك،
يىڭللىك پەيدا بولار ئىدىكى، ئەسلا ئىسمىدىن چىقارمىمەن.
زىرىكەنمە سىگىن ئورنىگە قويىپ؛ «بر ئاز چدەب
تور؛ بزھازر قايتىب كىلەمىز» دىب كوزدەن يوقالار ئىدىيلەر. ئالارنىڭ
قايتىشلارنى ئەوۋەلدە بلەر ئىدىم، چۇنكى ئوزاقدان؛ «بو يىردە
كم قىنالادى، بو يىردە كم قىنالادى؟» دىب شاوقوم سالب
كىلەر ئىدىيلەر. ئولەرگە مەن؛ قىنالىياتقان، مەن؛ رەھمەلەرگىز كىلسن
مەنى ئوز ئەرەگىزگە ئالب ئىرىكەلەتكىلەر دىب جاواب بىرەر ئىدىم.
قز بوگەپلەرنى گەپرگەن ۋەقتدە بارغان سارى جانلانا باردى.
يوزىدە قاندايدىر، گوزەللىك بلەن «ئاه» تارتقانلىق چىزقلارى
يەلتىرەب تورادىر. بر ئاز ئىندە مەى تۇرىپ؛ ئوزى سوزلاغان
سوزلارنى يەنە ئىشتىكەندەك بولدى.

لىكن كىينراق ھوشكە كىلىپ، ھاولقا باردى.

بىچارە قورچاق ماشىناچىسى! قزنىڭ قىنالىشىغا ئورتاقلاشماق
لارى كىرەك بولغان كشىلەر، ئونىڭ دەردىنى بەتتەر كوچە
پىردىلەر! بىچارە قورچاق ماشىنەچىسى سابىرە!

Цэна 20 коп.

1454

نه رخی 20 ټیپین .

Serao

Ovcepaška i
kukol'naja
šveja
1926

Fao3226

6 نچى كىتاب

بالالار كۇتۇبخانىسى

5 *Umschlag mitbinder*
مەتىلدە - سىيرە

Fao 322

قوى باقار قىز

ۋە

قورچاقچى سابىرە

ئوقب تۇرب ئىشەشكە ئورگەن!

س. س. س. ر. خەلقلەرىنىڭ مەركەز نەشرىياتى مەسكەۋ - 1926 يىل

